

Teresa Rosell

Professora de literatura comparada de la UB

“L’escriptura del jo reflexiona sobre la condició del subjecte”

Més enllà del testimoni i de l’interès que pugui generar una figura de la que es fa la biografia, existeixen les anomenada “literatures del jo”, aquelles que usa la primera persona del singular per narrar, un tipus d’escriptura que es declina en un ventall inabastable i en constant transformació. Algunes de les fites d’aquest tipus de literatura són les *Confessions* de Sant Agustí, una autobiografia filosòfica escrita en llatí entre els anys 397 i 398, els *Assaigs* de Montaigne del segle XVI, fins a *L’èdat de l’home*, de Michel Leiris, del 1939. Es tracta d’unes escriptures dúctils i escàpoles. En parlem amb Teresa Rosell, professora de literatura comparada a la Universitat de Barcelona, i especialista en Samuel Beckett.

Què engloba les escriptures del jo?

És un terme molt ampli, però si alguna cosa hem de tenir clara des de la perspectiva de la Teoria de la Literatura és la difícil pertinença que tindria la relació entre un autor i el text que ha produït. Són mons complexos que es relacionen: reali-

tat, subjecte, text, escriptura, lectura. La combinació de tots aquests elements fa que el gènere sigui absolutament problemàtic i impossible de delimitar. Sant Agustí ja feia escriptures del jo, o Montaigne, tot un referent en el gènere, però no podem dir que fessin una autobiografia. Què vol dir escriptures del jo? Doncs reflexionar sobre la condició del subjecte.

Com han canviat les escriptures del jo amb la crisi del subjecte del segle XX?

Efectivament, el subjecte, tal i com s’entenia en sant Agustí i en Montaigne, ha canviat. Ara es qüestiona la relació del subjecte amb el món, i això planteja la legitimitat de les biografies, que defineixen una persona en relació a un marc històric. A partir de la Segona Guerra Mundial es produeix una focalització inversa, una reflexió sobre el subjecte, la seva interioritat, i sobre el text que escriu. La dificultat radica a com es poden demostrar conceptes com *versemblança* o *veritat* perquè una autobiografia ha de ser veritable, el que exposa ha de ser objectivable, tal com deia Philippe Lejeune a *Pacte*

autobiogràfic (1975): jo firmo un contracte i poso el meu nom per garantir que la meva firma coincideix amb el que diu el personatge. Això presenta la problemàtica de la veritat del jo en relació amb el text. James Olney ha estudiat les biografies i les divideix entre el *bios*, l’*autos* i la *grafé*. El *bios* és la reconstrucció històrica contextual; l’*autos*, la necessitat de sincerar-se, i la *grafé*, que mostra la impossibilitat del reconeixement del pacte autobiogràfic. Això posa en evidència la complexitat del propi llenguatge. Paul de Mann a *L’autobiografia com a desfiguració* ja tracta de tot això, de fins a quin punt no és el llenguatge qui realment ens domina en comptes de nosaltres a ell. A partir d’aquí entrem en un camí sense sortida. Possibilitats? A partir de la novel·la apareix l’autoficció.

LES NOVETATS EN BIOGRAFIES I MEMÒRIES

RAMÓN Y CAJAL
Salvador Macip
Editorial: Angle
Pàgines: 224
Preu: 14,90 euros

LA PASSIÓ SEGONS MARIA-MERCÈ MARÇAL. DIETARI D'UNA AMISTAT
Josefa Contijoch
Editorial: Ll. Muntaner
Pàgines: 120
Preu: 17 euros

LA VUITENA CAIXA
Dory Sontheimer
Editorial: Angle/Circe
Pàgines: 288
Preu: 19 euros

Quines són les característiques de l'autoficció, un terme que va establir Serge Doubrovsky el 1977 i que està tan de moda?

Respon a la problemàtica d'un subjecte que no és sòlid, que no és centrat i autotèlic, aleshores apareix la possibilitat de la ficcionalitat. De fet l'*autos* ja reconeix aquesta dificultat de la versemblança del que escrius, i es posa en qüestió una idea sobre la qual es basaven totes les biografies: el positivisme, aquesta creença que es poden anar acumulant dades d'una vida, que havien de ser certes i contrastades. Això es posa en qüestió a partir dels anys cinquanta. L'autor simplement el que fa és confrontar una sèrie de problemàtiques, i en aquest sentit una possibilitat seria una forma lúdica d'escriptura i que fa interpretar a l'autor una mena de rols, construir una identitat tal com fan, per què no?, els actors.

S'ha qüestionat, però, que l'autoficció sigui un gènere de ple dret.

Perquè anem cap a la hibridació de tots els gèneres, no només de l'autobiografia, sinó també la novel·la. La biografia prové de la història, però en les escriptures del jo podem parlar de correspondències, diaris, dietaris, cròniques periodístiques, literatura de viatge i assaig. Gràcies a aquesta hibridació, la biografia està ara vinculada a la ficció, més que a la història, però potser, en el fons, si ho pensem bé, sempre ho ha estat.

Quines són les darreres tendències dins l'autoficció?

És un gènere que té molt d'èxit a França, però ara s'està parlant d'un esgotament en favor de l'exoficció, que torna a establir una certa relació de l'escriptor amb l'exterior. Es tractaria de, a partir d'una

escena real, escriure una ficció. Per exemple, agafar persones reconegudes i fixar-te en un moment de la seva vida desconegut o sobre el qual no es tenen dades, i fer hipòtesis sobre com hauria pogut ser. A partir d'un fet real desenvolupar una ficció. Per exemple, Yasmina Khadra s'ha posat al cap del coronel Gadafi (*La última noche del Rais*), o bé Laurent Binet a *La setena funció del llenguatge* posa en joc persones reals amb una hipòtesi de partida: que Roland Barthes va ser assassinat en comptes de tenir un accident. Fins i tot s'està fent amb elements pictòrics, amb quadres. Es tracta, a partir de l'anècdota real, de construir una ficció. Ara bé, és una tendència que ja s'havia donat per exemple en W.G. Sebald, que juga entre testimoni i ficció. Amb les seves imatges vol mostrar que això va existir, que no és una ficció. Sebald sempre parla de personatges, sobretot jueus, però sempre el narrador està allí i participa del que pugui existir aquesta història. Això li dóna més potència al testimoni verídic.

Amb les escriptures del jo es posa de manifest una necessitat que sent l'autor d'exposar el seu jo, però també la del lector de llegir històries reals.

Nora Catelli, a *La era de la intimidad* tracta d'aquest canvi de paradigma. En Michel Leiris, per exemple, veiem aquesta necessitat de sincerar-se en la seva autobiografia *L'Age d'homme*. Troba una funció gairebé purificadora en l'escriptura, mentre que el lector té un punt de voyeur. Tot aquest moviment rep la influència de la psicoanàlisi. L'escriptura suposarà la reflexió i el relat de totes les meves problemàtiques, i això és radicalment novedós i revolucionari en la societat de principis de segle XX, en què tot allò privat està amagat i tancat a la caixa dels tabús. Aleshores es mostrava l'aparència i s'amagava la vida interior. En aquest sentit, les escriptures del jo s'han enfrontat a unes estructures socials que condemnaven l'esfera individual. Però això no vol dir que sigui necessàriament autoficció, sinó una literatura que explota la possibilitat de sincerar-se, i cal preguntar-se si això és real, perquè la memòria –ho sabem– és una construcció. Hi ha moltes preguntes i moltes incògnites. *

Teresa Rosell, és professora de teatre a la Facultat de Literatura Comparada de la Universitat de Barcelona i també és lectora
ORIOL DURAN

MIGUEL DE CERVANTES. LA CONQUISTA DE LA IRONÍA
Jordi Gracia
Editorial: Península
Pàgines: 467
Preu: 23,90 euros

MARTÍN LUTERO
Thomas Kaufmann
Editorial: Trotta
Pàgines: 136
Preu: 16 euros

RAMON LLULL ESSENCIAL
Pere Villalba
Editorial: Llibres de La Vanguardia
Pàgines: 200
Preu: 9,95 euros